

ምዕራፍ አርባዕተ ፍትሓውነት

ዕላማታት እዚ ምዕራፍ፡

ነዚ ምዕራፍ ምስተምሃርኩም፡-

- ኣብ መንጎ ዜጋታት ኣድልዎ ዘይብሉ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ ክህሉ ከምዝግባእ ትፈልጡ?
- ከይዲ ኣወሃህባ ፍርዲ ኣካላት ፍትሒ ትግንዘቡ፡፡
- እንታይነት ፍትሓዊ ዝርገሐ ግልጋሎት ትርድኡ፡፡

4.1 ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ ምህላው፤

- ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ ማለት እንታይ ማለት'ዩ? ኣሰራርሓ ኣድልዎ ይገልፁ እትብልዎም ተግባራት ንመማህርትኹም ግለፁ፡፡

ጣብያታት ሓየት

ኣብ ሓደ እዋን ጣብያታት ሓየት ብናይ ከባቢኦም ህዝቢ ፍትዎት ነበሩ፡፡ ነዚ ፅቡቕ ስምን ክብርን ካብ ዘብቅዕዎም ተግባራት እቶም ቀንዲ ጣብያታት ሓየት ነቲ ከባቢ ሕብረተሰብ ማእኸል ንግዲ፣ እደ ጥበባትን ማእኸል ትምህርትን ኮይኖም ምግልጋሎም ነበረ፡፡ መብዛሕትኦም ሽማግሌታት ተዳቦውቲ ከባቢታት ንነበርቲ ጣብያታት ሓየት ፅቡቕን ዘይርሳዕን ዝኸሪ ኣለዎም፡፡ ብምክንያት እዚ ድማ “ምንባርስ ኣብ ሓየት” ክሳብ ምባል ተበጊሑ ነበረ፡፡

ኮይኑ ግና ጣብያታት ሓየት ንዝሓለፉ ዓሰርተ ዓማውቲ ብዝተፈላለዩ ምክንያታት ቀደም ዝነበሮም ማእኸልነት፣ ክብርን ተፈላጥነትን ምጣነ-ሃፍትን ባህልን ሰኣኑ፡፡ ሰሪሕኻ ንምንባር እኳ ዘፍርሑ ከባቢታት ክሳብ ዝበሃሉ ኮይኖም፡፡ ካብዚ ክልተ ዓመታት ናብዚ ግና ጣብያታት ሓየት ዳግም ምልዓዓል ጀሚሮም ኣለዉ ፡፡

ነዚ ምክንያቱ ድማ ብልዑል ፃዕሪ ነበርቲ ኣብ ዝተወሰኑ ጣብያታት ዝተወጠኑ ጉባኤታት ምክክርን ዘተን ማሕበረሰብ ብቐዳምነት ይፅርሑ። ንምድኻም ፅቡቕ ምንቅስቓስ ጣብያታቶምን ንምዝራግ ሰላሞምን ምክንያታት ኣብ ዝኾኑ ዛዕባታት እቲ ህዝቢ ብግልፂ ተዛትዮ መንቀሊ ፀገሙ እንታይ ከምዝኾነ ንምፍላይ ከኣለ። እዞም ቀንዲ መንቀልታት 'ውን ኣብ እቲ ሕብረተሰብ ብዝለገለ ብርኪ ሱር ሰዲዶም ዝፀንሑ ኣሰራርሓታት ኣድልዎን ጉድለታት ፍትሕን ምዃኖም ተረጋጊፁ። ኣብ ምይይጦም ከምቶም ዝሓለፉ ፀገማት ዳግም ንክይረኣዩ ዝተፈላለዩ ተግባራት ንምፍፃም ተሰማምዑ።

ንምዕሳል ሰላም ቀንዲ ሚላ ተገይሩ ዝተወሰደ ድማ ካብ ስድራ ክሳብ ትካላት መንግስቲ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ ዘጎልብቱ ተግባራት ምፍፃም ምዃኑ ተአሚነል፤ ንተግባራውነቱ ድማ ካብ ሽማግሌታት ዓዲ፤ ካብ ደቂ ኣንስትዮ፤ ካብ መናእሰይ፤ ካብ ሰራሕተኛታት መንግስቲ ካብ መራሕቲ ሃይማኖትን ዓሌትን ዝተወፃዕኡ ኣካላት ዘለውዎ ኮሚቴ ተጣይኹ።

ተግባርን ሓላፍነትን እቲ ኮሚቴ ካብ ዝኾኑ ገሊኡም ድማ መድረኻት ዕርቅን ይቕሬታን ምክያድን ኣብቲ ሕብረተሰብ ኣስተምህሮታት ሰላምን ፍትሕን ምስፍሕፋሕ ብቐዳምነት ይጥቀሱ። ብተወሳኺ ድማ ኣብ ምምሕዳር ህዝብን ስድራን፤ ኣብ ምምቅል መሬት፤ ኣጠቓቕማ ሃፍቲ ወዘተ ኣድልዎ ምውጋድ፤ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ ዝነግሰሉ መንገድታት ምምችቻው ተግባራት እቲ ኮሚቴ እዮም።

እዞም ኣብ ላዕሊ ዝተገለፁ ተግባራት ትልሚ ወጊኢዎም ኣብ ተግባር ምውዓል ምስ ጀመሩ ኣብ ጣብያታት ሓየት ኩነታት ሰላም ካብ እዋን ናብ እዋን ርኡይ ምምሕያሽ ተርኣዮ። በዚ ምክንያትዚ ቅድም እንትብል ስኢኖምዎ ዝነበሩ ምእኹልነት ንግዲ፤ ጥበብን ትምህርትን ዳግም መሊሶም ክቆፃፀርዎ ከኣሉ። ብምክንያት እቲ ዝተፈጠረ ሰላምን ምርግጋእን ነበርቲ ጣብያታት ሓየት ጥራሕ እንተይኮነስ ጎረባብቲ ህዝብታት'ውን ተረባሕቲ ምዃን ጀመሩ። በዚ ዝተኻየደ ናይ ምትዕርራይ ተግባር'ውን ህዝብታት ሓየት ጎረባብቶምን ካብ ዳልዋ ዝፀረየን

ፍትሐዊን አሰራርላ ምርጫ ጋር ንዕብየትን ምዕሳል ሰላምን ዘለዎ ረብሓ በዝግባእ ተገንዘቡ፡፡

መልመዲ - 1

ብመሰረት ካብ ላዕሊ ዘሎ ምንጣብ ነዘም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ፡፡

1. ጣብያታት ሓየት ንውድቀት ዘሳጥሕዎም ፀገማት ዘርዝሩ፡፡
2. ካብ አድልዎ ዝፀረየን ፍትሓዊ አሰራርላ ንምዕሳልን ብነበርቲ እቲ ጣብያ ዝተፈፀመ ተግባራት ዘርዝሩ፡፡ ኣብዚ ከይዲ እዚ የመና ዘርብሕኹዎ እትብልዎ ተግባር ኣየንኡዩ?
3. ካብ አድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ አሰራርላ ምህላው ዘለዎ ሃገራዊ ረብሓ ግለፁ፡፡

ካብ አድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ አሰራርላ ምርጫ ጋር ብዝተፈላለዩ ኣገባባት ክግለፅ ይከኣል፡፡ ንዜጋታት ብማዕረ ምትእንጋድ ወይ ምግልጋልን መሰል ሰባት ምኽባርን ቐንዲ መግለጺ ፍትሓዊ አሰራርላዮም፡፡ ሰብ ስልጣንን ሰራሕተኛታትን መንግስቲ ዝተወሃቦም ሓላፍነት ብቐንዕናን ሓቀኛነትን ተግባራዊ እንትገብሩ ከምኡ'ውን ካብ አድልዎ ብዝፀረየ ኣገባብ ንሕብረተሰብ እንተገልግሎ ፍትሓዊ አሰራርላ ይዓስል፡፡ ብሓፈሻ ካብ አድልዎ ዝፀረየ አሰራርላ ምርጫ ማለት እቲ ሕብረተሰብ አድልዎ ዘይፍፀሞ አድላዊ አሰራርላ ዝፀልእን ብግልጺ ዝቃወምን ኮይኑ ማለት'ዩ፡፡

ፍትሓዊ አሰራርላ ምርጫ ጋር ብዙሓት ረብሓታት ኣለውዎ፣ ካብዚኣቶም እቶም ቀንዲ ዝስዕቡ እዮም፡፡

- ሀ. ህንፀት ስርዓት ዲሞክራሲ የጠንክር፡- ካብ አድልዎ ዝፀረየ አሰራርላ ምዕሳል፣ መሰል ማዕርነት ዜጋታት ብምርጫ ስርዓት ዲሞክራሲ ንክጥንክር ይገብር፡፡ ካብ አድልዎ ዝፀረየ አሰራርላን ዲሞክራሲን ብብዙሕ መንገዲ ዝተኣሳሰሩ መሰረተ ሓሳባት'ዮም፡፡ ሓደ ሃገር

ዴሞክራሲያዊ ካብ መንጎ ዘብልዎ ነጥብታት ገሊኦም መንግስታዊ ምምሕዳር ፍትሓዊ አሰራርሓ ኣብ ተግባር እንተውዕል'ዩ።

ለ. ዘላቂ ሰላም የዕስል:- ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ አሰራርሓ ምርግጋዕ፣ ንህዝብታት ዘይምቅድዳውን ምግርጫውን ምኽንያት ክኾኑ ንዝኸለ ጉዳያት ብምክልኻልን ብምውጋድን ርክብ ሕብረተሰብ ጥዑይን ቀፃልነት ዘለዎን ክኸውን ይገብር። ዜጋታት ንሕጊ ተገዛኢቲ ንክኾኑን ንኻልኦት ዝጎድኡ ተግባራት ንክይፍፁሙን መከላኸሊ መሳርሒ ብምኃን የገልግል። ብምኃኑ'ውን ኣብታ ሃገር ዘላቂ ሰላም ንምዕሳል ልዑል እጃም ይፃወት።

ሐ. ስሉጥ ልምዓት የረጋግፅ:- ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ አሰራርሓ ዜጋታት ዓቕሞም ኣብ ዝምጥኖምን ኣብ ዝመርፅዎን ዓውደ ስራሕ ንክዋፈሩ ብምግባር መሰሎም ንክረጋገፁሎም ይገብር። ካብዚ ዝተልዓለ ንሓባራዊ ምንቅስቓስ ልምዓት ሃገር ብንጥፈት ናይ ምስታፍ መሰሎም ንክኸበረሎም ስለዝገብር ኣብ ዕብዮትን ልምዓትን ሃገር ልዑል ኣስተዋፅኦ ናይ ምግባር ስምዒቶም ዝለዓለ ይኸውን።

መልመዲ - 2

ከዛም ዝኸሰቡ ሕቶታት መልሱ።

1. ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ አሰራርሓ ንምርግጋዕ ስሉጥ ልምዓት ዘለዎ ኣስተዋፅኦ እንታይ 'ዩ?
2. ኣብ ላዕሊ ካብ ዝተነፀሩ ነጥብታት ብተወሳኺ ምዕሳል ስርዓት ዴሞክራሲን ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ አሰራርሓን ዘለዎም ምትእስሳር ዘርዝሩ።
3. ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ አሰራርሓን ሰላምን ዘለዎም ምትእስሳር ኣብርሁ።

4.2. አድላዊ አሰራርሓታት ዘስዕብዎም ፀገማት

- አድላዊ አሰራርሓታት ከስዕብዎም ይኸአሉ እዮም እትብልዎም ፀገማት ዘርዝሩ።

ሳዕቤን አድላዊ አሰራርሓ

ንብዙሕ ዘበናት ኣብ ውሽጢ ሓንቲ ሃገር ዝመሓደሩ ሓሙሽተ ብሄረሰባት ነበሩ። እዞም ብሄረሰባት ዋላኳ ኣብ ትሕቲ ሓደ ምምሕድዳር እንተነበሩ ኣብ መንጎኦም ፍቕርን ሰላምን ኣይነበሮምን። ካብቶም ሓሙሽተ ብሄረሰባት ኣብቶም ክልተ እዚ ኢልካ ክትገልጾ ዘይትኸእል ግፍዕን በደልን ይበፅሖም ነይሩ። ብተወሳኺ ብብዙሕ መዳይ ተገሊሎምን ተወጊዖምን ፀኒሖምዮም።

ኣብ ልዕሊ ሃገር ንዘጋጥሙ ተፈጥሮአዊ ኮነ ሰብ ስራሕ ፀገማት ከምቀንዲ ምኽንያት ገይርካ ዝውሰዱ እዞም መከረኛ ክልተ ብሄረሰባት ነበሩ። ንኣብነት ሕፃናት ዝፍብን ድርቅን እንተጋጥም፣ ሕማም ለበዳ እንትኣቱ፣ ወዘተ. “እዞም ርጉማትን ርኽሳትን ብዝፈፀምዎ ሓጢያትዮ እዚ ኹሉ ቁጠፀ ዝበፀሐ” እናበልካ ብኣኣቶም ምምኽናይ ዝተለመደ ነበረ።

ካብዚ ዝተበገሰ ከምዚ ዝበሉ ፀገማት ብዘጋጠሙ ቐፅሪ ኣብ ልዕሊ ክልቲኦም ብሄረሰባት ዝበፀሕ መከራ የመና መስካሕኸኪ ነበረ። ገዝኦም ይቃፀል፣ ንብረቶም ‘ውን ይዝረፍ። ካብ ዝነበርሉ ከባቢውን ይመዛበሉ። ምስ እዞም ክልተ ብሄረሰባት ምውሳብ ኮነ ብሓደ ምብላፅን ምስታይን ከምሓጢያት ይቐፀር ነበረ።

ኣብ ልዕሊ እዞም ብሄረሰባት ዝፍፀሙ ከምዞም ኣብ ላዕሊ ዝተሓበሩ መስካሕኸኪቲ ተግባራት ብብቑሩብ እናነከዩ እንተመፀውን ካብ ዝኾነ ፖለቲካውን ኢኮኖሚያውን ተሳትፎ ግና ዝተገለሉ ነበሩ። እዞም ክልተ ብሄረሰባት ኣብ ዝነበርሎም ከባቢታት ዝኾነ ዓይነት ማሕበራዊ ግልጋሎትን መሓውራት መሰረት ልምዓትን ኣይተዘርግሕሎምን።

ክልቲኦም ብሄረሰባት ኣብ ልዕሊኦም ንዝበዕሕ በደል ንምቅዋም ዝተፈላለዩ ሚላታት ይጥቅሙ ነበሩ። ንኣብነት ኣብ ዝነብሩሎም ከባቢታት ዝርከቡ ተፈጥሮአዊ ሃፍትታት ኣይክናኹን። ንዝነብርሉ ከባቢ ኮነ ሃገር ስምዒት ዋንነትን ተገዳስነትን ኣይነበሮምን። ዱር የብርሱን የቃዕሉን። ንእንስሳ ዘገዳም ብምጥፋእውን ዝወዳደሮም ኣይነበረን። ኣብ ዝተፈላለዩ እዋናት ካብ ወፃኢ ንዝመፅእ ወራሪ ሓይሊ እንትተሓባበሩን እንትሕግዙን ፀኒሖም 'ዮም።

ካብ ቐረባ እዋናት ናብዚ ድማ በዞም ክልተ ብሄረሰባት ዝካየዱ ተቓውሞታት የመና እናኸፍኡን እናጠንከሩን ምምፃእ ጀሚሮም ኣለዉ። ኣብ ልዕሊ መንግስቲ ካብ ምዕማፅ ሓሊፎም ዝተወደበ ዕጥቃዊ ቃልሲ ምክያድ ጀሚሮምዎ። እቲ ኣብ ስልጣን ዘሎ ኣካል'ውን ነቲ ዓመፅ ንምቁፅፃር ዝወሰዶም ስጉምትታት ሓይሊ ዝረብሕ ውፅኢት ኣየምፅኡን። ካብ ዕለት ናብ ዕለት፣ ካብ ቦታ ናብ ቦታ ብሰላም ምንቅስቓስ ኣፀጋሚ እናኸነ መፀ። ምንቅስቓስ ንግዲ ኣብ ሓደጋ ብምውዳቕ ዝለዓለ ኢኮኖሚያዊ ፀገም ተርአየ። ቐደሙ'ውን ብዙሕ ዘየዕገብ ዝነበረ ኩነታት ፀጥታን ሰላምን መሊኡ ብምጥፍኡ ስደትን ምምዝባልን ህዝቢ ካብ ዕለት ናብ ዕለት እናወሰኸ መፀ።

መልመዲ - 3

ብመሰረት እዚ ምንግብ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. ካብቲ ምንግብ ኣድላዊ ኣሰራርሓታት ዝገልፁ ተግባራት ዘርዝሩ።
2. ክልቲኦም ብሄረሰባት ምስ ባዕዳውያን ወረርቲ ምትሕብባሮም ትኸክል'ዶ ትብሉ? ንምንታይ? እዚ ምስ ባዕዳውያን ወረርቲ ናይ ምትሕብባር ተግባር ንኸፍፅሙ ዘገደዶም ምኸንያትኹ እንታይ ክኸውን ይኸእል?
3. ክልቲኦም ብሄረሰባት ንኸባቢኦም ኮነ ንሃገሮም ስምዒት ዋንነትን ተገዳስነትን ዘይነበሮም ንምንታይ'ዩ?

አድላዊ አሰራርሓታት ካብዘስዕብዎም ፀገማት ገሊኦም እዞም ዝስዕቡ ብቐንድነት ይፅርሑ።

ሀ. ዜጋታት ንስራሕ ዝህልዎም ስምዒት ዓርሰ ተበግሶ ምጥፋእን ናይ እንታይ ኣእተወኒ ስምዒት ምስፋሕን፡- ኣብ ዝኾነ ከባብን ብርክን ዝፍፀሙ ተግባራት ኣድልዎ ዝተፈላለዩ ፀገማት የስዕቡዎም። ንኣብነት ሃገራዊ ስምዒት ዜጋታት የዳኽም፣ ንንብረት ህዝቢ ምግዳስን ንዝነብሩላ ሃገርን ከባብን ግቡእ ክን ክንን ጥንቃቐን ናይ ምፍፃም ስምዒት ስለ ዝጠፍእ ንዝበፀሑ መጥቓዕታታትን ጉድኣታትን ግዲ ኣይህልዎምን። ኣድላዊ አሰራርሓ ስምዒት ተበግሶ ስራሕ ዜጋታት ብምጉዳእ ኣተሓሳስባ እንታይ ኣእተወኒ የስፍሖ።

ለ. ንዓመፅ ምልዕዓልን ምዝራግ ሰላምን ምርግጋእን፡- ኣድላዊ አሰራርሓታት ካብ ዘስዕብዎም ሓደጋታት ገሊኦም ህዝቢ ኣብ ልዕሊ መንግስቲ ንክዕምፅ ምኽንያት ክኾኑ ምኽኣሎምዮ። ዓመፅ ብምስፋሕ ሕግን ስርዓትን ክሸርሸር ብምግባር ሰላምን ምርግጋእን ንክይህሉ ይገብር። ውዒሉ ሓዲሩ ድማ ንሃገር ክሳብ ምብታን ዘብፀሕ ሓደጋ ክሰዕብ ይኽእል።

መልመዲ - 4

ኒዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መሰሉ።

1. ኣብ ከባቢኹም ከነ ብደረጃ ሃገር ኣድላዊ አሰራርሓታት ንምክልኻል ክግበሩ ኣለዎም እትብልዎም ተግባራት ዘርዝሩ።
2. ኣብ ላዕሊ ካብ ዝተፀርሑ ነጥብታት ብተወሳኺ ብምኽንያት ምዕላል ኣድላዊ አሰራርሓታት ብደረጃ ሃገር ክስዕብዎም ዝኽእሉ መሰረታዊ ፀገማት ዘርዝሩ።

4.3 ግልጋሎት ውሃብቲ ማሕበራዊ ትካላት

4.3.1 ፍትሐዊ ዝርገሐ ትካላት ውሃብቲ ማሕበራዊ ግልጋሎት

- ትካላት ወሃብቲ ማሕበራዊ ግልጋሎት ዝበሃሉ ኣየንኦም 'ዮም?
- ፍትሐዊ ዝርገሐ ትካላት ወሃብቲ ማሕበራዊ ግልጋሎት ማለት እንታይ ማለት'ዩ?

ግዝኣት ካኖ

ዓዲ እምባን ዓዲ ገረብን ካኖ ኣብ እትበሃል ሃገር ዝርከቡ ጎረባብቲ ክልላት'ዮም። ክልቲኦም ክልላት ብብዙሕ ነገር ይመሳሰሉ'ዮም። ብፅቡቕ ምድራዊ ኣቀማምጠኦምን ብኩነታት ኣየሮምን ተመሳሳልነት ኣለዎም። ካብዚ ብተወሳኺ'ውን ተቐራራባይ ቁፅሪ በዝሒ ህዝቢ ኣለዎም። እዞም ክልተ ክልላት ዘመሳሰሎም ነገር ብዙሕ ብምኻኑ እቲ ሓደ ክልል ካብቲ ካልእ ንምፍላይ የፀግም ነይሩ። ኮይኑ ግና ካብ ቐረባ ዓማውቲ ናብዚ ናይዞም ክልተ ክልላት ኣፈላላይ እናጎልሀ ምምጻእ ጀሚሩ ኣሎ። ንኣፈላላዮም ምኽንያት ዝኾነውን ዘይምምጥጣን ዝርገሐ ትካላት ማሕበራዊ ግልጋሎት'ዮ። እዚ ኣፈላላይ ካብዚ ቀጺሉ ዘሎ መረዳእታ ብቐሊሉ ምርዳእ ይከኣል።

ስም ክልላት	በዝሒ ህዝቢ	ኣብያተ ፅሕፈት ጣብያታት	ኣብያተ ትምህርቲ	ትካላት ጥዕና	ትካላት ሕርሻ
ዓዲ እምባ	80.000	25	46	26	18
ዓዲ ገረብ	75.000	12	14	10	2

መልመዲ - 5

ብመሰረት ኣብ ላዕሊ ዘሎ ሰደጃ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ።

1. ነዚ ከምዚ ዝበለ ኣፈላላይ ዝርገሐ ትካላት ማሕበራዊ ግልጋሎት መበገሲ ምኽንያት እዮም እትብልዎም ነጥብታት ዘርዝሩ።
2. ፍትሓዊ ዘይኮነ ዝርገሐ ትካላት ማሕበራዊ ግልጋሎት ከመይ ክመዓራረ ከምዝኽእል ተዛተይሉ።
3. ዝርገሐ ትካላት ማሕበራዊ ግልጋሎት ዘይምጥጣን ከስዕቦ ዝኽእል ጉድኣት ዘርዝሩ።

ማሕበራዊ ትካላት ንህልውና ሓደ ሕብረተሰብ ኣድለይቲ ካብ መንጎ ዝበሃሉ መሰረታዊ ድልየታት ብቐዳምነት ዝዕርሑዮም። ስለዚ ዜጋታት ካብቶም ትካላት ግቡእ ግልጋሎት ንኸረኽቡ ዝርገሐ እቶም ትካላት ፍትሓዊ ምግባር የድሉ።

ፍትሓዊ ዝርገሐ ማሕበራዊ ትካላት ማለት ካብ ቦታ ናብ ቦታ ኣፈላላይ እንተይተገብረ እቶም ትካላት ኣብ ኩሎም ቦታታት ብዝተመጣጠነ ኣገባብ ምህላው ማለትዮ። ስለዚ ዝርገሐኦም ኣብቲ ሓደ ከባቢ ዝተማልኡ ኣብ ካልኦት ከባቢታት ድማ ዘይተማልኡ ወይ ኣብ ሓደ ከባቢ ውሑዳት ኣብ ካሊእ ከባቢ ድማ የመና ብዙሓት ክኾኑ የብሎምን።

ኣብ ዝሓለፉ ዘበናት ኣብ ሃገርና ዝነበረ ዝርገሐ ማሕበራዊ ትካላት ካብ ከባቢ ናብ ከባቢ፣ ኣብ ገዕርን ኣብ ከተማን ልዑል ኣፈላላይ ይረክዩ ነይሮም። ኣብዚ ሕዚ እዋን ግና እዚ ዝተዛበዐ ዝርገሐ ንምምዕርራይ ከቢድ ፃዕሪ እናተኻየደ ይርከብ። ኾይኑ ግና ዝርገሐ እዞም ማሕበራዊ ትካላት ብዝተማልኡ ኣገባብ ፍትሓውነቱ ኣብ ምርግጋፅ ከይዲ ዜጋታት ግቡእ ደገፍን ምሉእ ተሳትፎን ንኸገብሩ ትዕቢት ይግበረሎም።

መልመዲ - 6

ነዘም ዝሰጠሉ ሕሳብታት መልሱ።

1. ኣብ ኣንቲ ሃገር ዝረኸ ዝርገሐ ማሕበራዊ ትካላት ዝተዛበዐ እንተኾይኑ ክረኣዩ ይኸእሉዮም እትብልዎም ጉድኣታት ዘርዝሩ።
2. ኣላፍነት ምምዕርራይ ዝርገሐ ትካላት ማሕበራዊ ግልጋሎት ናይ መንዮ?
3. ፍትሓውነት ዝርገሐ ትካላት ወሃብቲ ማሕበራዊ ግልጋሎት ንምርግጋዕ የድልዮዮም እትብልዎም ጉዳያት ዕርሑ።

4.4 በብብርኩ ዝርከቡ ኣካላት ፍትሒ

4.4.1 ኣድላይነት ፍትሓዊ ኣሰራርሓ በብሰብሰቡ ዝርከቡ ኣካላት ፍትሒ፣

- ስም ኣብ ክባቢኹም ዝርከቡ ኣካላት ፍትሒ ዘርዝሩ።
- ናይ እዞም ኣካላት ፍትሒ ኣሰራርሓ ፍትሓዊ ምኃን ንምንታይ ይጠቅም?

ረብሓ ባህላዊ ኣካላት ፍትሒ

ሕድሕድ ሕብረተሰብ ናይ ባዕሉ ዝኾኑ ዝተፈላለዩ ትካላት መረጋገዒ ፍትሒ ክህልውዎ ይኸእሉ። እዞም ትካላት ፍትሒ ባህላውን ዘበናውን ተባሂሎም ይፅውዑ። ንኣብነት ኣብ ሃገርና ብዙሓት ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ኣለዉ። እዞም ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ካብ ቀደም ጀሚሩ ነናይባዕሎም ባህላዊ ትካላት ኣለይቲ ጎንፅን መረጋገዒ ፍትሒን ኣለውዎም።

ናይዞም ትካላት ኣሰያይጣ ካብ ቦታ ናብ ቦታ ክፈላለ እንተኸኣለ እኳ ኣብ ውሽጢ እቲ ሕብረተሰብ ንዘጋጥሙ ምግባሮ መሰላትን በደላትን መፍትሒ ኣብ ምሃብ፣ ሰላምን ፀጥታን ንምዕሳል ልዑል እጃም ኣለዎም። "መንገዲ ዓዲ ምስ ወዲ

ዓዲ” ከም ዝበሃል እዞም ባህላዊ ትካላት ፍትሒ ብመሰረት ባህልን ልምድን እቲ ከባቢ ነቲ ሕብረተሰብ ፍትሒ ኣብ ምርግጋፅ ይርከቡ። በዚ መሰረት ኣብዚ ሕዚ እዞን ባህላዊ ኣካላት ፍትሒ ዘለዎም ተቐባልነት ካብ እዞን ናብ እዞን እናዓበየ ይርከብ።

4.1-ባህላዊ ትካላት ፍትሒ ኣብ ስራሕ እናሃለዉ

ኮይኑ ግና ኣብ ሓድሓደ ባህላዊ ትካላት ፍትሒ ዝረከቡ ኣሰራርሓታት ምስ ዘበናዊ ኣሰራርሓ ፍትሒ ክሳነ ምግባር ግቡእ'ዩ። ንኣብነት ብመንፅር ሶታ ምስ ሓዳር ብዝተኣሳሰሩ ኣብ ልዕሊ ደቂ ኣንስትዮ ንዝበፀሑ በደላት ፍትሓዊ ፍርዲ ዘይምሃብ፣ ሓልሓሊፉ መዝነትን ሃፍትን ወይ ተሰማዕነት ኣለዎ ተባሂሉ ንዝግመት ወገን ናይ ምድላው ዝንባለ ኣብ ሓድሓደ ባህላዊ ኣካላት ወሃብቲ ፍትሒ እንትንፀባረቹ ይስተብሃል። ብተወሳኺውን ዝተበደለ ሰብ ክንዲ እቲ ዝበፀሐ መጠን በደል ግቡእ ፍትሒ ክረክብ ዘይምግባር ዝበሉ ግጉያት ኣሰራርሓታት ክመሓየሹ ዝግበኦም 'ዮም።

መልመዲ - 7

ኣዞም ዝሰፈሩ ሕቶታት መልሱ።

1. ኣብ ውሽጢ እትነብርሉ ሕብረተሰብ ዝርከቡ ባህላዊ ኣካላት ፍትሒ ዘርዝሩ።
2. ባህላዊ ኣካላት ፍትሒ ዘለውዎም ጥንኩርን ድኹምን ጎንታት ብምልላይ ፀብፃብ ኣቕርቡ።

አብ ከባቢ ዝርከቡ ትካላት ፍትሒ፣ አብ ምርግጋፅ ፍትሒ ልዑል ረብሓ አለዎም፡፡ ካብዞም ረብሓታት ገሊኦም እዞም ዝስዕቡ ምዕራሕ ይክኣል፡፡

ሀ. ቅኑዕን ካብ ወገናውነት ዝፀረዩ ዳይነት ክህሉ ምግባር፡- ቀዳማይ ተግባር ኣካላት ፍትሒ ኣብ ሕብረተሰብ ዝፍጠሩ ፍትሒ ተንኮፍ ኣብ ዝኾኑ ጉዳያት ፍትሓዊ ውሳኔታት ምምሕልላፍዮ፡፡ ነዚ ምፍፃም ዝከኣል ድማ ቅኑዕን ካብ ወገናውነት ዝፀረዩን ዳይነት ምሃብ እንትከኣል ጥራሕዮ፡፡ ኣብ ከይዲ ኣወሃህባ ውሳኔውን ዳያኑ ውሳኔ እንተመሓላልፉ ብንፁህ ሕሊናን ብመሰረት ሕግን ደንብን ክኸውን ይግብኦ፡፡

ለ. ምዕሳል ዘላቂ ሰላምን ምርግጋፅ ስሉጥ ልምዓትን፡- ፍትሓዊ ኣሰራርሓ መሳርሒ ምኽባር መሰላት ማዕርነትዮ፡፡ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ ምግሃስ መሰላትን በደላትን ብምውጋድ ሰላምን ፀጥታን የዕስል፡፡ ምዕሳል ሰላምን ፀጥታን ድማ ዕብየት ሃገር ንክሰልጥ ዝለዓለ ኣስተዋዕኦ ኣለዎ፡፡ ፍትሓዊ ኣሰራርሓታት፣ ውሕስና ህይወትን ንብረትን ክኸበር ብምግባር ዜጋታት ኣብ መደባት ልምዓት ብንጥፈት ንክሳተፉ ዕድል ይህብ፡፡

ብምኽንያት ዚዕብየት ሃገር ንክሰልጥ ልዑል ኣስተዋዕኦ ይገብር፡፡ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ፣ ሃፍቲ ሃገር ካብ ብኸነትን ስርቅን ብምክልኻል ማሕበራዊ ትካላትን መሰረት ልምዓታትን ክዝርግሑ ኣብ ምግባር ዝህልዎ ብፅሒት ልዑልዮ፡፡

መልመዲ - 8

ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት መልስዮ፡፡

1. ኣካላት ፍትሒ በብብርኩ ምጥያሾም እንታይ ረብሓ ኣለዎ?
2. ትካላት ፍትሒ ፍትሓዊ ኣሰራርሓታት ንከይኸተሉ ዝገብርዎም ምኽንያታት ዘርዝሩ፡፡

4.5. መሰል እንትግሃሱን ፍትሐ እንትጓደልን ክውሰዱ ዝግብኦም ስጉምቲታት

4.5.1 ስጉምቲታት ምኽባር መሰላትን ምዕሳል ፍትሕን

- መሰላት እንትግሃሱን ፍትሐ እንትጓደልን ንምኽባር መሰል እንታይ ዓይነት ስጉምቲታት ክውሰዱ ይግብኦም ትብሉ?

እጃም ዜጋታት ኣብ ምኽባር መሰላትን ምዕሳል ፍትሕን

መሰላት ኣብ ዝተፈላለዩ እዋናትን ቦታታትን ብዘተፈላለዩ ምኽንያታት ክግሃሱ ይኸእሉ። ፍትሐ ንምዕሳል ትካላት ፍትሐ ቡብ ብርኩ ምምሕዋሮምን ሕግን ደንብን ምህላውን ጥራሕ እኹል ኣይኮነን። ብርግፅ እዚኦም ንምዕሳል ፍትሐ ዘድልዩ መሰረታዊ ጉዳያትዮም።

ኮይኑ ግና ፍትሐ ብዘላቕነት ንምዕሳል ኣብ ዜጋታት ትፅቢት ዝግበረሎም ብዙሓት ሓላፍነታት ኣለዉ። ሕድሕድ ዜጋ ከምቲ ውልቀ መሰሉ ክኸበረሉ ዝደሊ መሰል ካልኦት ሰባት ክኸብር ይግብኦ። “ኣብ ባዕልኻ ክፍፀም ዘይትደልዩ ኣብ ካልኦት ኣይትፈፅም” ዝብል ወርቃዊ ኣበሃህላ ኣብዚ ምዝካር ግቡእ ይኸውን።

ኮይኑ ግና ብዘተፈላለዩ ምኽንያታት ተግባራት ምግሃስ መሰልን ምጉዳል ፍትሕን ከጋጥሙ ይኸእሉ። ከምዚ ዝበለ ጉዳይ እንተጋጥም ዜጋታት ንዝምልከቶም ኣካልት ፍትሐ ናይ ምቕራብ መሰል ከምዘለዎም ክግንዘቡ ይግባእ። ነዚ ድማ ብኸልተ መንገዲ ምግላፅ ይከኣል። እቲ ሓደ ኣብ ልዕሊኻ ንዝበፀሐ ምግሃስ መሰል ዝምልከቶም ኣካላት ፍትሐ ክፈልጥም ምግባርዮ። “ሓባኢያ ቁስሉስ ሓባኢ ፈውሱ” ከም ዝበሃል ዜጋታት ኣብ ትካላት መንግስቲ ብሰበ ስልጣንን ብውልቀሰባትን ዝበፀሐዎም በደላት ንዝምልከቶም ኣካላት ፍትሐ እንተዘየቕሪቦም ፍታሕ ኣይረኽቡን።

እቲ ካልኣይ ኣብ ልዕሊኻ ዝበፀሐ ምግሃስ መሰልን በደልን ጥራሕ እንተይኾነስ ኣብ ልዕሊ ካልኦት ሰባት ዝፍፀሙ ምግሃስ መሰላት ወይ ጉድለታት ፍትሐ ንዝምልከቶም ኣካላት ፍትሐ ናይ ምቕራብ ልምዲ ክምዕብሉ ይግባእ።

መልመዲ - 9

ኣብ ባዕሊ ዝኸፈነ ፅሑፍ መሰረት ብምግባር ነዞም ዝስዕቡ ሕታታት መልሱ።

1. ነዚ ፅሑፍ መሰረት ብምግባር ኣብ ከይዲ ምኽባር ፍትሒ ክትግበሩ ዝግብእም ሓላፍነት ዜጋታት ዘርዝሩ።
2. ብዓቕምኹም ኣብ ከይዲ ምኽባር ፍትሒ ክትፍፅምዎ ዝግብእኩም ብፅሒት ግለፁ።

- መሰል እንትሃሱን ሕጊ እንትጓደልን ዝስዕቡ ሕጋዊ ስጉምትታት ምፍፃም ኣገዳሲ እዩ።

ሀ) መሰልካ ክኸበር ናይ ምግባር ነፃነትካ ምጥቃም፡-

ዝኾነ ዜጋ ኣብ ልዕሊኡ ዝፍፀሙ ኣድላዊ ኣሰራርሓታትን ምግባር መሰላትን ንዝምልከቶ ኣካል ክፈልጦ ብምግባር ኣብ ልዕሊኡ ዝበፅሐ በደል ክእረም ወይ ስጉምቲ መኣረምታ ክውሰድ ናይ ምግባር ነፃነት ኣለዎ። ዝኾነ ሰብ ናይ ባዕሊ መሰል ባዕሊ እንተዘየኸበሩ ካሊእ ኣካል ክኸበረሉ ኣይከእልን።

ለ) ምቕራብ ክሲ፡-

ዜጋታት ብዓርሶምን ብኻልኦት ኣካላትን መሰሎም እንተዘይተኸበሩሎም፣ ዝበፅሐም ምግባር መሰል ንዝምልከቶ ኣካል ፍትሒ ምቕራብ ይግብእም። ኮይኑ ግና ብርክን ዓይነትን ነቶም ዘጋጠሙ ጉዳያት ምጥቃስ መሰል ዝምልከቱ ኣካላት ፍትሒ ከከም ኩነታቱ እቶም ጉዳያትን ክፈላስ ይከእል። ብተወሳኺ ኩሎም ዘጋጥሙ ጉዳያት ምጥቃስ መሰል ንላዕለዎት መንግስታዊ ኣካላት ፍትሒ ቅድሚ ምቕራብም ብከባቢያዊ ትካላት ፍትሒ ክረኣዩ ብምግባር ፍታሕ ምድላይ ኣገዳሲዩ።

ሐ) ምጥቃም መሰል ይግባኝ፤

መብዛሕትኦ፤ ግዘ ብዝተውሃበ ውሳኔ ፍትሒ ቤት ፍርዲ እንተዘይረደደና ይግበኝ ምባል ልሙድ አሰራርሓዮ። ኣብ ሓደ ብርኪ ቤት ፍርዲ ንኣብነት ቤት ፍርዲ ወረዳ ብዝሃቦ ውሳኔ ዘይረደደ ብዓል ጉዳይ ብልዕሊኡ ንዝርከብ ብርኪ ቤት ፍርዲ ጉዳይ ናይ ምቕራብ መሰል ኣለዎ። እዚ ድማ መሰል ይግበኝ ይበሃል።

ስለዝኾነ ይግበኝ ማለት ሓደ ብዓል ጉዳይ ንፈለማ እዋን ጉዳይ ዝቐረበሉ ቤት ፍርዲ ዝሃቦ ውሳኔ ብምቅዋም ብልዕሊኡ ንዘሎ ብርኪ ቤት ፍርዲ ጉዳይ ዳግም ንክረአየሉ ናይ ምሕታት መሰል ዝገልፅዮ ። ይግበኝ ዝሓትት ወገን ፍርዲ ዝተፈረደ ሰብ ጥራሕ ኣይኮነን። እቲ ዝተውሃበ ውሳኔ ተመጣጣኒ ኣይኾነን፤ ብመንፅር ዝበፀሐኒ በደል ግቡእ ካሕሳ ኣይረኽብኩን ብምባል እቲ ዝተፈረደሉ እንተኾነውን ቅርታ ከቕርብ ይክእልዮ። እቲ ይግበኝ ዝቐረበሉ ቤት ፍርዲ ነቲ ጉዳይ ብዝግባእ ድሕሪ ምምርማር ነቲ ቀዳማይ ውሳኔ ከፅድቕ፤ ሙሉእ ንሙሉእ ክስዕሮ ወይ ከመሓይሾ ይክእልዮ።

መልመዲ - 10

ኣብ ዞም ዝሰጠሉ ሕብረታት ተዛታዮ።

1. ሰባት ወይ ሰብ ጉዳይ ንምንታይ ስርዓት ይግበኝ ይጥቀሙ?
2. ኣብ ከባቢኹም ናብ ዘለዉ ትካላት ፍትሒ በብጉጅለ ኮይንኩም ብምኻድ ወይ ብምሕታት ስርዓት ይግበኝ መሰል ኣብ ምክባርን ፍትሒ ኣብ ምዕሳልን ዘለዎ ኣስተዋፅኦ ብዝምልከት ፀብዓብ ኣቕርቡ።

4.6. ግብሪ

4.6.1 መሰልን ግብረን ከፈልቷ ግብርን ሐላፍነት ሕብረተሰብን

- ረብሐ ወይ አድላይነት ግብሪ ዘርዝሩ።
- ከፈልቷ ግብሪ እንታይ መሰል አለዎም? ግብረኛ እንታይ 'የ'?

ስእሪ 4.2 ዝኾነ ዜጋ ካብዝረኸሶ እቶት ግብሪ ናይምክፋል ግብረኛ አለዎ።

ዘተ ማሕበረሰብ

ነበርቲ ጣብያ ሓዱሽ ከተማ ሎሚ ኣብ ዘካየድዎ ዘተ ጠመተ ዝሃብዎ ኣብ ዙርያ ኣተኣኻኽባ ግብሪ'ዩ። ነቲ መግለጺ ዝሃቡ ድማ ካብ ቤት ዕዮ ኣካቢ ግብሪ ዝተወከሉ ወ/ት ሰምሃልን ኣይተ ሓጎስን 'የ-ም። ኣቦ መንበር እቲ ጣብያ ነቶም ኣጋይሽ ምስቶም ተኣከብቲ ምስ ኣላለይዎም እቲ ዘተ ብመግለጺ እቶም ሰብ መ-ያ ተጀመረ። ከይዲ እቲ ምይይጥ ሕፅር ብዝበለ መልክዑ በዚ ዝስዕብ መንገዲ ቐሪቡ ኣሎ።

ኣይተ ሓጎስ :- “ድሓንዶ ሓዲራትኩም ኣሓተይን ኣሕዋተይን? ንሕና ሎሚ ኣብዚ ዝተረኸብናሉ ብዛዕባ እዋናዊ ዛዕባ ዝኾነ ኣተኣኻኽባ ግብሪ ዘተ ንምግባር'ዩ። ኣብ ዝሓለፈ ብዛዕባ ትርጉምን ኣድላይነት ምክፋል ግብሪ ምዝታይና ትዝክሩ ኢኹም። ከም እትፈልጥዎ ምክፋል ግብሪ ንገገርና ሓዱሽ ነገር ኣይኮነን። ምክፋል ግብሪ ካብ ቀደም ጀሚሩ ዝነበረ፤ ዜጋታት ካብ ዝረኸብዎ እቶት ብሕጊ ብዝተወሰነ መሰረት ንመንግስቶም ዝክፍልዎ ገንዘብ 'ዩ።

ካብ እዋን ናብ እዋን እቲ ሕብረተሰብ ግብሪ ንልምዓት፣ ንዕብዮት፣ ንምዕባላ ዝኸፈል ምዃኑ እናተረደኦ ምምግእ ጀሚሩ ኣሎ። ስለዚ ምኽፋል ግብሪ ካብ ኣታዊኻ ንዕብዮትን ንልምዓትን ሃገር ዝኸፈል ገንዘብ ምዃኑ ብምግንዛብ ካባና ትፅቢት ዝግበረልና ግብሪ ኣብ እዋኑ ናይ ምኽፋል ግብራ ኣለና ።” ብምባል መእተዊ ዘረባ ምስ ገበሩ ፣ ምይይጥ እቲ ዕለት ኣብ ከይዲ ምኽፋል ግብሪ ግብራት ከፈልቲ ግብሪ ጠመተ ከምዝገብር ኣብሪሆም።

ሕቶ ካብ ተሳታፊ ፡- “ሕዚ ዝተወሃበና መብርሂ ብግልፂ ተረዲአዮ ኣለኹ። ኮይኑ ግና ኣብ ከይዲ ኣክፋፍላ ግብሪ ሓላፍነትን መሰልን ዜጋታት እንታይ እንታይ ከም ዝኾኑ ክበርሁልና ይደሊዮ። ኣብዙይን ኣብ ካልኦት ግብራትን መሰላት ከፈልቲ ግብሪ ዝምልከቲ ሕቶታትን ሰፊሕ ዘተ ተኻየደ ። ካብቶም ዝተወሃቡ መብርህታት ገሊኦም ወ/ት ሰምሃል ኣብ ምኽፋል ግብሪ ዜጋታት ዘለዎም መሰልን ከማልእዎም ዝግባእ ግብራትን መሰረት ገይረን ዝሃብኦ መብርሂ ብዝሰጠ ኣገባብ ቐሪቡ ኣሎ።

ሀ. ግብራት ከፈልቲ ግብሪ ፡-

- ምኽፋል ግብሪ ግብራኻ ምዃኑ ምፍላጥን ብእዋኑን ብምሉእ ድልዮትን ምኽፋል፤
- ንምእካብ ግብሪ ኣድለይቲ ዝበሃሉ መረዳእታታት ግብሪ ንዝውስን ኣካል መንግስቲ ብቕንዕና ምሃብ፤
- ግብሪ ዘይተኸፈሎ ኣቕሓ ወይ ንብረት ዘይምሻጥ ወይ ዘይምግዛእ፣ ስርዓት ኣክፋፍላ ግብሪ ካብ ምዕንቃፍ ምእርናብ ዝብሉ ብቐንድነት ዝተፀርሑ ነጥብታት ነይሮም።

ለ. መሰላት ከፈልቲ ግብሪ፣

- ዝተወሰነሎም መጠን ግብሪ ናይ ምሕታት፣ ምዕራይ፣ ቅሬታ እንተሃልዎም ቅሬታኻ ናይ ምቕራብ፤
- ትካላት ወሃብቲ ግልጋሎት ብማዕረ ምጥቃም፤
- ካብ ግብሪ ዝእከብ ገንዘብ ንምንታይ ተግባር ከምዝውዕል ናይ ምሕታትን ናይ ምፍላጥን ዝብሉ ዝፅርሑዮም።

ሐ. ግብረ-አት ሕብረተሰብ አብ ምኽፋል ግብሪ፤

- ግብሪ ብአግባቡ ምኽፋል፤
- ብዘይ ሕጋዊ መንገዲ ዝኣትዉን ግብሪ ዘይተኸፈለሎምን ንብረታት ዘይምሻጥ ፣ ዘይምዕዳግ፣ ዘይሕጋዊ ንግዲ ንዘሳልጡ ኣካላት ምቅዋም፤
- ግብሪ ንዘጭበርብሩን ንዘይኸፍሉን ምቅላዕ፣ ምቅዋም፣ ንምእካብ ግብሪ ዝሕግዙ ብቑዓት መረዳእታታት ምሃብ፣ ዝብሉ ብወ/ት ሰምሃል ካብ ዝተወሃቡ መብርህታት እቶም ቀንዲ ነጥብታት'ዮም፡፡

በዚ መሰረት ነበርቲ ጣብያታት ኣዱሽ ከተማ ግብሪ ብእዋኑ ምኽፋል መሰረት ዕብየት ሕብረተሰብን ሃገርን ምኃን ብዝምልከት ዝነበሮም ግንዛብ ዝበለፀ ማዕቢሉ፡፡ ብዛዕባ እንታይነትን ኣድላይነትን ምኽፋል ግብሪ ዕምቆት ዘለዎ ግንዛብ ብምርካቦም ድማ ግብራም ብአግባቡ ከተግብሩ ጀመሩ፡፡ በዚ ሰናይ ተግባሮም ድማ ተሸለምቲ ብምኃን ንኻልኣት ብኣብነት ዝፀርሑ ኾኑ፡፡

ዕዮ ጉጅለ

1. "መንግስቲ ካብ ህዝቢ ብመጠን ኣታዊኡ ዝኣከቦ ግብሪ ተመሊሱ ንግልጋሎት ህዝቢ ብምውዓል ኩሎም ዜጋታቱ ከምዝርብሑ ይገብር" ኣብ ዝብል ኣበሃህላ ትሰማምዑዶ? ከመይ? ብጉጅለ ተዛቲኹም መደምደ ምታኹም ንክፍልኹም ኣኻርቡ፡፡
2. ስዒቡ ንዝቐረበ ሓሳብ ብምርዳእን ንኻልኣት ሰባት ብምሕታት ኣብ ታሕቲ ንዘለዉ ሕቶታት መልሱ፡፡

ወ/ሮ ራውዳ ኣብ ዓመት ብር ኣርባዓ ሸሕ ግብሪ ይኸፍላ፡፡ ኣይተ ግርማይ ኣብቲ ዓመት ዝኸፈልዎ መጠን ግብሪ ብር ሰለስተ ሸሕ እንትኸውን ኣይተ ሹሻይ ዝኸፈልዎ ድማ ብር ሓደ ሸሕ'ዩ፡፡ ኣይተ ደረጀ ግና ዝኾነ ዓይነት ግብሪ ኣይኸፈሉን፡፡ የግዳስ ብመንግስቲ ይሕዝቡ ወይ ይድጎሙ፡፡ እዚ ኩነታት ኣከፋፍላ ግብሪ ኣግባብነት ዘለዎ'ዩ ብምባል ሰብ ሞያ ሪኢቶ ሂቦም ኣለዉ፡፡

- ሀ. ኣብቲ ኣተኣኻኽባ ግብሪ ዝተወሃበ ሪኢቶ ሰብ ሞያ ትኽክል ድዩ? ንምንታይ?
- ለ. ዜጋታት ካብ መንግስቲ ዝረኽቡዎም ግልጋሎታት ብመጠን ዝኽፍልዎ ግብሪ ክፍላለዶ ኣለዎ? ንምንታይ?

© MOE, FDR Ethiopia
not to be republished

መጠቻ ለሊ

አብ ዝተፈላለዩ እዋናትን ቦታታትን ዝፍፀሙ ኣድላዊ ኣሰራርሓታት አብ ሰላምን ዕብየትን ሃገር ልዑል ጉድኣት የብፅሑ‘ዮም። ስለዚ ኣብቲ ሕብረተሰብ ካብ ኣሰራርሓ ኣድልዎ ዝፀረየን ፍትሓዊን ስርዓት ምስፋን ዘኸእሉ ተግባራት ምፍፃም ይግባእ። ካብ ኣድልዎ ዝፀረየን ፍትሓዊ ዝኾነን ኣሰራርሓ ፣ ንምጉልባት ስርዓት ዴሞክራሲ ፣ ንምርግጋፅ ዘላቂ ሰላምን ስሉጥ ልምዓትን ልዑል ኣስተዋፅኦ ኣለዎ።

ካብ ኣድልዎ ዝፀረየን ፍትሓውን ስርዓት ዝርገሐ ማሕበራዊ ትካላት ፍትሓዊ ንክኸውን ይገብሮ። ኣብቲ ሕብረተሰብ ዘላቂ ሰላምን ካብ ወገናውነት ዝፀረየን ስርዓት ዳይነት ንምዕሳልን ቡቡብርኩ ዝርከቡ ኣካላት ፍትሒ ፍትሓውነቶም ምጥንኻር የድሉ። ካብዚ ንላዕሊ ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ ዝኾነ ኣሰራርሓ ንክጉልብት ዜጋታት ስርዓታት ኣሰራርሓ ፍትሒ ከኸብሩ ይግብኡም። ካብ ኣድልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ ስርዓት ዝዓሰለሉ ሕብረተሰብ ዜጋታቱ ግብሪ ንምንታይን ንመንን ከምዝኸፈል ብዝግባእ ይፈልጡን ይርድኡን‘ዮም። በዚ መሰረት ካብኣቶም ትፅቢት ዝግበር ግቡእ ምክፋል ግብሪ ኣብ እዋኑ ተግባራዊ ይገብሩ። በዚ ዝፍፅምዎ ሰናይ ተግባር’ውን ንልምዓትን ዕብየትን ሃገር ካብኣቶም ዝድለ ኣስተዋፅኦ ይፍፅሙ።

ኣገደስቲ ቻላት

- ግብሪ /ቐረፅ:- ካብ ዝተፈላለዩ ንጥፊታት ንግዲ፣ ዝእኩብ ገንዘብ።
- ድጎማ:- ጉድለት በጀት ንምምላእ ዝግበር ደገፍ ገንዘብ።
- ጉባኤ:- ብዙሕ ሰብ ዝሳተፈሉ መድረኽ ዘተ።
- ስሉጥ ልምዓት:- ንናብራ ሕብረተሰብ ዝልውጥን ዕብየት ሃገር ዘሳልጥን ዝተፈላለዩ ተግባራት ።
- ንሕጊ ተገዛኢ ምዃን:- ሕብረተሰብ ዝተቐበሎም ፣ ኣብ ስራሕ ዘለዉ ሕግታት፣ ደንብታትን ኣሰራርሓታትን ምክባርን ተገዛኢ ምዃንን።

መጠቻ ለሊ ሕቶታት

I. ነዘም ዝስዕቡ ምሉእ ኣሳባት ብምንባብ ዝሓዘዎ ኣሳብ ልክዕ ንዝኾነ “ኣቂ” ልክዕ ንዘይኮነ “ጌጋ” ብምባል መልሲ ሃቡ፡፡

1. ዝርገሐ ግልጋሎት ውሃብቲ ማሕበራዊ ትካላት ፍትሓውነቶም ምርግጋዕ ኣይከኣልን፡፡
2. ኣብ ሃገርና ኣብ ዝሓለፉ ስርዓታት ዝነበረ ዝርገሐ ትካላት ማሕበራዊ ግልጋሎት ፍትሓውነት ዝጎደሎ ነይሩ፡፡
3. ብምኽንያት ኣሰራርሓ ኣድልዎ ዝፍጠሩ ፀገማት ብዙሕ ጎዳኣነት የብሎምን፡፡
4. ኣካላት ፍትሒ በብ ብርኩ ምምሕዋሮም ብዙሓት ረብሓታት ኣለዎ፡፡
5. ግብሪ ምኽፋል መሰልን ግቡእን ዜጋታት'ዩ፡፡

II. ኣብ ትሕቲ “ሀ” ንዝተዘርዘሩ ኣሳባት ኣብ ትሕቲ “ለ” ካብ ዝተዘርዘሩ ዝሰማምዑዎም ኣረጋት እናመረፀኩም ኣዛምዱ፡፡

ሀ

ለ

___ 1. ምኽንያት ምስኣን ስምዒት ተበግሶ	ሀ. ግብሪ ኣብ እዋኑ ምኽፋል
___ 2. ግቡእ ከፈልቲ ግብሪ	ለ. ግብሪ
___ 3. ኣብ ውሳኔ ቤት ፍርዲ ቅርታ ምቕራብ	ሐ. ይግበኣኒ
___ 4. መሰረት ዕብየት	መ. ምጉዳል ፍትሒ
___ 5. ላዕለዋይ ኣካል ፍትሒ	ረ. ጣብያ
	ሰ. ጠቅላሊ ቤት ፍርዲ

III. ነዘም ዝስዕቡ ክፍቲ ቦታታት ቅኑዕ ብዝኾነ ቃል ወይ ኣረግ መልኡ፡፡

1. ሕጋዊ መንገድታት መኽበሪ መሰል ዜጋታት _____ ን _____ ንዮም፡፡
2. ኣብ ሃገር ዘሎ ዝርገሐ ትካላት ማሕበራዊ ግልጋሎት _____ ክኸውን ይግባእ፡፡

3. ኣብ ሕብረተሰብ ንዝፍጠሩ ፀገማት ፍትሒ ፍታሕ ዝህቡ ኣካላት ፍትሒ _____ ን _____ ን ብዝብል ኣብ ክልተ ተመቓሎም ይግለፁ ፡፡

IV. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ካብ ዝተውሃብዎም መማረጺ መልስታት ቅኑፅ ዝኾነ መልሲ ምረፁ፡፡

1. ካብዞም ዝስዕቡ ተግባራት ኣዲኡ ፍትሓውነት ትካላት ዝግለፀሉ 'ዩ፡፡

- ሀ. ካብ ቦታ ናብ ቦታ ዘለዎም ዝርገሐ ብምምጥጣን፤
  - ለ. ማዕረ ግልጋሎት ናይ ምርካብ መሰሎም ክኸበር ብምግባር፤
  - ሐ. ንኣለፍትን ንሰብ ሃፍትን ቐዳምነት ብምሃብ፤
- መ. "ሀ" "ለ" ን መልሲ 'ዮም፡፡

2. ካብዞም ዝስዕቡ ዜጋታት ፍትሒ ንኸኸብሩ እንትብሉ ኣብ ተግባር ከውዕልዎ ዘይግባእ ነየንኡ 'ዩ?

- ሀ. ምኽላስ ወይ ክሲ ምቕራብ
- ለ. ይግበአኒ ምቕራብ
- ሐ. ብኣይልኻ ምጥቃም
- መ. ኩሎም መልሲ 'ዮም

3. ካብዞም ዝስዕቡ ኣካላት፣ ምሃብ ውሳኔ ፍትሒ ቐዳማይ ብፅሒቲ ኣይኮነን?

- ሀ. ምምሕዳር ጣብያ
- ለ. ቤት ፍርዲ
- ሐ. ጣብያ ፖሊስ
- መ. ትካል ትምህርቲ

4. ትካላት ፍትሒ ቡብ ብርኩ ምጥያሾም እንታይ ዓይነት ረብሓ ኣለዎም?

- ሀ. ገንዘብን ጉልበትን ይቐጥብ
- ለ. ግዘ ይቐጥብ
- ሐ. ፍትሒ ኣብ ቐረባኻ ንኸትረክብ ይገብር
- መ. ኩሎም መልሲ 'ዮም፡፡

5. ውፅኢት ኣሰራርሓታት ኣድልዎ ዘይኮነ ኣየንኡ'ዩ?

- ሀ. ስምዒት ተበግሶ ምጉዳል
- ሐ. ምዕሳል ሰላምን ምርግጋእን
- ለ. ተስፋ ምቕራፅ
- መ. ምልሕላሕ ርክብ ሕድሕድ

V. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ኣፂር መልሲ ሃቡ፡፡

1. ካብ ኣዳልዎ ዝፀረየ ፍትሓዊ ኣሰራርሓ ንምዕሳል ኣላፍነታት ዜጋታት 'ዮም እትብልዎም ኣሳባት ዘርዝሩ፡፡
2. ኣብዞም ተዘርዚሮም ዘለዉ ትካላት ኣድላዊ ኣሰራርሓታት ዘስዕብዎም ፀገማት ዘርዝሩ፡፡

ሀ. ኣብ ቤት ትምህርቲ	ለ. ኣብ ስድራ ቤት
ሐ. ኣብ ጣብያ	መ. ኣብ ኣብያተ ፍርዲ